

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Orator Christianvs Caroli Regii E Societate Iesv

Reggio, Carlo

Romæ, 1612

Ex vocum ac linguarum proprietate. cap. 26.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68672](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68672)

brzos philosophatur circa nomen Melchisedech. Denique ex
 creaturis, & rebus naturalibus, possumus allegoricè, colligere
 que non solum delectent, sed etiam doceant, non solum pro-
 bent sed moueant item, præsertim quod magnam nobis occa-
 sionem præbent sacræ literæ, quæ tales allegorias sub verborû
 translationibus significant, & planè vnum tantum verbum me-
 taphoricum, si explicetur, optimâ profert allegoriam: sic Chri-
 stus comparatur viti, petra, grano frumenti, Leoni, Agno,
 Apostoli sali, luci, palmitibus, Ecclesia, & sapientia similes di-
 cuntur, arboribus, cypresso, palmæ, oliuæ & quatuor paradisi
 fluminibus, in quibus licitum est, cum fructu excurrere, expli-
 cando multa, quæ ad hanc symbolicâ Theologiam pertinent,
 quam ipsa scriptura significat, Postremò loco illud etiam mo-
 tico, vt quando Concionator, scripturam hoc modo in sensu
 mystico exponit, vel ea per accommodationem vitur, paucis
 indicet verum & germanum, ac hystoricum sensum, ne docti,
 putent allegoricum sensum pro literali per inscitiâ allatum, &
 minus docti, putent eum sensum, literalem esse; Habet etiam
 voluptatem aliquam, vtraque explicatio, quandoquidem plu-
 ra asseruntur, & maiori cum fructu, estque iudicium grauissi-
 mi Doctoris S. Hieronymi. Tunc (inquit) allegoriæ fructus sua-
 uiter capitur, cum prius per historiam, in veritatis radice so-
 lidatur.

Ex creaturis,

Mystici sen-
sus qua pru-
dentia asse-
rendi.

Hom. 4.
in Lu.

Loci ex quibus varij modi eliciuntur ad ipsa Scriptura Sacra
Testimonia tractanda, & amplificanda: & primo.

Ex ipsarum vocum Significatione ac linguarum & proprietatum
notitia. Cap. XXVI.

IN prima parte huius nostræ institutionis de studio sacrarum
 scripturarum agentes, pro earum sensibus inuestigandis,
 quasdam regulas annotauimus, quibus etiam nunc alias, circa
 vsum earundem in concionibus adiunximus. Sed videtur ad
 huc aliquid maioris momenti, & magis ad rem nostram per-
 tinens desiderari: vt scilicet varios locos indicemus, quibus
 vt valeat noster Orator, vt ipsa sacræ scripture testimonia,
 expedire versare, apte diducere, & amplificare queat: vt item
 varia argumenta, & vt vulgo solemus dicere, conceptus varios
 educat: ad auditores valentius commouendos, ad sua firmitus
 roboranda, Denique ad finem oratoris, qui est persuadere di-

Cc etione

Etione facilius consequendum, & quamuis ex ijs locis quos superius attigimus aliqui etiam nobis hic vsui erunt, tamen nequaquam eadem repetimus, sed alibi, sensum scripturae historicum inuestigauimus; hic in alium finem, qui iam significatus est, quod est praecipuum huius facultatis concionatoriae negotium afferentur, placet autem pluribus exemplis, regulas ipsas illustrare, quia narrationem exemplorum, valde conducere ad praxim eloquentiae sacrae arbitror.

Primus locus est: Attendendam esse singularum vocum, & verborum significationem ex varijs Sanctorum Patrum interpretationibus erutam: ex minimis etiam vocolis arcana mysteria, sagaciter, tanquam gemmae e vasculis extrahenda sunt. Certè singulae voces, (ait Hieron.) literae, apices, & puncta in diuinis literis plena sunt sensibus. Quod idem confirmat Chrysostomi auctoritas dicentis, non paruum dictionem neque syllabam in diuinis literis contentam, inuenimus esse praeter eundam, non enim verba tantum sunt, sed Spiritus sancti verba, & propterea magnum in his thesaurum inuenire licet. Concionatoris igitur in eo labor est ponendus, ut cognita vocum significatione, ex ea mox ad confirmandam causam suam argumenta colligat: Exemplis melius res patebit. D. Paulus expendit vocem illam in semine tuo benedicentur omnes gentes: non (inquit) in seminibus quasi in multis, sed in semine, quasi in vno, quod Christus est: & alibi singulas voces versiculi, hodie si vocem eius audieritis &c. minutim vnusquisque vi expensa exaggerat. & ibidem quot & quanta argumenta pro Christi Sacerdotio congerit, allato psalmi versiculo. Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech. D. Basil. docens scripturarum minutias indagandas affert exemplum. Abrahæ, qui prius dictus est Abram, postea Abraham; scilicet ex Patre excelso factus multarum gentium Pater: Sarai verò de tractione vnus litera dicta est Sara. Bernardus super verba, qui se humiliat exaltabitur, verbum (humiliat) aduertit esse actiuae, non passivae significationis, & multum differre ait, ut quis dicatur esse à Deo vel alijs humiliatus, aut se ipsum humiliet si dixisset (ait) qui humiliatus fuerit exaltabitur: exaltassem vtique tanquam certissime humiliatus, & vehementer, nunc autem cum dicat qui se humiliat exaltabitur, angustiae mihi sunt vndique, nec ignoro, quid eligam sed quid agam. & subdit multos vidimus humiliatos paucos humiles. Aliquando vox aliqua ponitur cum emphasi in scripturis, quae enucleanda est

Singulae voces scriptoris multum considerande.
Cap. 3. ep. ad Ephes.
Hom. 15. in Gen.

Exempla.

da est ab Oratore, ut vim illam occultam aperiat. Sic Gregorius in illud Gen. Noli timere ergo protector tuus: ostendit energiam vocis (ego) ego inquit qui te à Chaldæis vocavi, Ego qui semel atque iterum promisi tibi, ac semini tuo daturus terram hanc, ego te protegam, ego scuti vice tibi ero: Eodem modo magnam habent vim D. Petri verba: Tu mihi lauas pedes? Idem potest fieri in illud psalmi, Mihi autem adherere Deo bonum est, comparando illud mihi, & Deo, & expendendo illud adherere, & bonum est, idest planè bonum, necessarium, utile, iucundum: Bonum excludens omne malum, Denique Deus meus & omne bonum meum. Hinc patet ingens materix campus, sedulo sacrorum verborum exploratori, unde non argumenta solum, verum & integras conciones possit conficere. Lege sermones Bern. & videbis quam ille sapienter, & quanta cum utilitate singulas scripturæ sententias discit, & quasi stillat, ut opoballamum inde colligat: lege sermonem, super verba, Iustum dedit Dominus per vias rectas, & disces quantum hæc regula sit utilis.

Hom. 36.
in Gen.

Secundò, Notandum est vnam eandemque vocem plura fortiri sepe significata; sunt namque in scripturis voces multæ, polysymæ, unde locus ille plures sensus patitur. Rursum multæ voces sunt Aequivoçæ, quæ si secundum naturam suam distinguantur, ad varias doctrinas viam aperiunt. Sunt & voces aliæ, quæ & in bonum, & in malum accipi possunt. Sunt & Synonymæ, quæ licet rem eandem denotent, circa idem tamen plura docent. Omnia hæc vna regula comprehendimus, ne magnum regularum numerum congerere necesse sit. Exempla sint, D. Eucherius dicit aquam, prima sui significatione sumi pro elemèto ut in Gen. Congregentur aquæ, Aliquando poni pro tribulatione, Transuimus per ignem & aquam. Nonnunquam pro sapientia, Aqua profunda verba ex ore viri, etiam pro populis, Aquæ quas vidisti populi sunt, Et pro gratia &c. Ex his vario modo philosophamur, & ex multiplici sensu orationem nostram complectamur, ab vna significatione ad alias alludendo, & ex multis aliquid vnum colligendo: Ita vox (Calix) passionem, vel Christi, vel Martyrum significat: ut Dominus pars hereditatis meæ, & calicis mei, & alibi calicem salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo: in hebræo dicitur, Calicem Iesu vbi Hier. Grandis res est martyrium, quoniam retribuit Domino, quod accepit à Domino nonnunquam sumitur pro consolatione spirituali, quam Deo propinante Sancti bibunt, ut ca-

Voces Synonymæ polysymæ, æquivoçæ, & indifferentes.

Exempla.

Lib. spirit. expos.

Psal. 65.

Prou. 18.

Apo. 17.

Psal. 15.

Psal. 115.

Pfal. 22.*Pfal.* 74.*Gal.* 3.Phrases &
Idiotismi,
ac consuetu-
dines.*Pfal.* 61.

lix meus inebrians, quam præclarus est: frequenter in scripturis significat pœnam, vt Calix in manu Domini vini meri, vbi calix vino mero plenus, Iustitiam Dei vindicatricem denotat, sicut enim vinum merum epotum hominis vires deijcit, ita vt nisi titubans stare nequeat: sic qui à Deo in Iustitiæ furore corripitur subsistere non valet. Itē vox (fermentum) Apud Matth. & Lucam in bonam partem sumitur: & ad Gal. Modicum fermentum totam massam corrumpit, in malam accipitur: ex vtriusque cōsideratione, gravis, & utilis exurget amplificatio, probando quantam, bonorum, vel malorum consuetudo, vim habeat, ad conuertendum, aut peruertendum: In *Pfal.* 118. Multa synonyma in laudem diuinæ legis colliguntur, & in multis versibus variæ adhibentur voces idem significantes. quæ tamē semper aliquid noui superaddunt, si eas sagaciter persecutemur: Dicitur enim lex Domini Testimonia, Eloquia, Iudicia, sermones, iustificaciones, mandata: & in singulis qui vellet immorari, causas inducendo, cur his elogijs diuina lex describatur: efficaciter his vteretur argumentis, vt diuinorum præceptorum obseruationem, auditorum mentibus inculcaret. Tertio pro historico sensu inuestigando, supra annotauimus cogno- scendas esse phrases, proprietates linguæ, idiotismos, & consuetudines varias: Idem locus utilis etiam est, ad argumenta colligenda, & amplificaciones suggerendas: cum plurima in his lateant mytheria quæ si referentur, & ornamentum & pondus orationi afferent. Tale est illud *Pfal.* Effundite coram illo corda vestra; nam effundere cor, sumpta metaphora à vase ex Basilio, significat euacuare cor à vitijs affectibus, & cogitationibus prauis: Et si pro corde intelligamus actus cordis, tunc effundere cor (vt Augustinus loquitur) est, nō retinere cor in corde, vt scilicet affectiones nostræ in Deo sint, & non in nobis; At secundum Ambros. effundere cor, est idem, ac synceram coram Deo miseriarum nostrarum confessionem facere: Sic apud Iac. Christiani dicuntur fratres, ac sorores, vt intelligamus, quo amoris, & obsequij mutui studio inter se debeant esse coniuncti, sicut & ipse ex hoc loco insinuat. Item via Dei, Præcepta Dei dicuntur, per quæ necesse habemus ambulare, nō extra viam inueniamur, lupis, & latronibus obijciendi: Animā affligere est ieiunare: vt significetur citrà corporis delicias ieiunium seruandum: sicut & illud ieiunio ieiunare. Dormire dicuntur iusti in morte, tum vt mortis eorum præciositatem, tum vt futuram resurrectionem indicemus. Vide exempla multa quæ

ta quæ in prima parte adduximus, & animaduertēs quam sit facile percepto historico sensu, argumentorum vim & copiam in promptu paratam habere.

Quartò, quando loquutio est metaphorica, allegorica, aut figurata, tunc ex similitudinibus, è quibus tales metaphore ducuntur illustris Theologia symbolica vsui esse potest, rei vnus ad alteram similitudinem conferendo: vt si V. g. falsa doctrina, fermentum; Aquam sapientia, oleum misericordia, &c. conferam: Christus de messe spiritali animarum agens, alludit ad messem triticeam, quæ post quatuor menses colligenda erat; Nonne dicitis quia quatuor menses sunt & messis venit: aspici- te, & videte regiones, quia iam sunt albæ ad messem. Salomò, cibus inimicum, & sic congeres carbones in caput eius: si expli- ces horum carbonum igneorum similitudinem, copiosam dis- serendi materiam inuenies: item Ezech. comparat duritiem cordis cum lapide, Dabo (inquit) eis cor lapideum: In psal. 2. Quare fremuerunt gentes: translatio à belluis vel à mari desu- mur: Bern. in illud psal. custodit Dominus omnia ossa eorum, quia allegorica est loquutio, explicat in anima esse cutem sci- licet cogitationes, carnem affectus; ossa intentionem, & Ser- monem integrum de cute, carne, & ossibus animæ inde elicit. Idem noua & inaudita, vt ipse ait comparatione Dentes Reli- giosos designare refert, & multiplici proprietate dentium simi- litudinem amplificat; Dentes (ait) candidi sunt, & fortes, car- nem non habent, carent corio: nihil intra se pati possunt, nõ est dolor sicut dolor eorum, clausi sunt labijs ne videantur, inde- cens est cum videntur nisi ridendo: toti corpori masticant ci- bum, nullum inde saporem habent, non facile consumuntur, per ordinem positi sunt, superiores alij, & alij inferiores: Hu- iusmodi dentes arbitror homines monastica professionis, qui de toto Ecclesie corpore, quod candidum est, candidiores esse videntur: Quid enim candidius illis, qui totius immunditias spurcitia euitantes, cogitationum, sicut actionum peccata de- plorant? Quid fortius illis, quibus tribulatio pro solatio duci- tur? Illi carnem non habent, quia in carne carnem obliti sunt &c. quæ apud Bernardum videre potest qui vult. Ex quibus proprie- tatibus dilatatis sermonem perpulchrum conficit. Augustinus, explicans verba Pauli, multa membra vnum autem corpus. Oculus inquit videt, & non audit; auris audit & non videt; ma- nus operatur, nec audit, nec videt: Pes ambulat, nec audit, nec videt, nec facit quod manus; sed in vno corpore si sit sanitas, &

Ex metapho- ris, & allego- rias amplifica- mus.

Ioan. 4.

ambrosius
in sermone
ad galatas

Prou. 25.

Psal. 33.

Serm. 63.
in paruis.

1. Cor. 12.

1. Cor. 12.
In ps. 130.

non aduersum se litigent membra, & auris videt in oculo, & oculus audit in aure, nec obijci potest auri, quod non videt. Respondet enim auris de pace corporis ibi sum vbi est oculus, in eo corpore sum, in me non video, in eo vbi sum video; & sic fuse dilatat Pauli allegoriam ad concordiam inter nos, qui vnius corporis membra sumus conseruandam. Extat copiosus hac de re conscriptus liber, qui sylua allegoriarum ab Authore inscribitur.

Exemplaria
Græca, & Hebræa
legēda.

Quintò, sepe recurrendum est ad Græca & Hebræa exemplaria item ad Chaldaicam, paraphrasim. Nam voces hebræa, & græcæ ex sua radice, seu ethymologia, misteria continent, unde etiam in ipsa nostra vulgata editione quædam hebræa nomina, vt apud suos dicta sunt, reseruantur. Exempla non desunt in scripturis, in quibus nominum interpretationes ad significanda mysteria proponuntur, vt & nos in alijs vocibus interpretationem rimantes, areanum aliquid ad rem nostram aperiamus. Sic in Euangelio Ioan. dicitur Natatoria Siloe, quod interpretatur missus; Vnde Augustinus colligit nisi ille scilicet Christus fuisset missus, nemo nostrum fuisset ab iniquitate dimissus. Simon vocatur Cephas, quod interpretatur Petrus, & inde optimum est argumentum contra hereticos, quia Cephas significat petram, super quam ædificanda erat Ecclesia. Filij Zebedei Boanerges idest Filij tonitrui dicuntur. Acedemager sanguinis, Phæse transitus Domini. Ioan. in Apoc. de Angelo loquitur malo cui nomen Abadon, Græcè *ἄβaddon* latine dicitur exterminans. Pro multorum nominum interpretationes, solet in calce Bibliorum index apponi, sed copiosorem scribit Arias Montanus in suo apparatus. Exempla sint: apud Paulum, virtus in infirmitate perficitur, græcè ponitur *ἰσχυρός* idest fortitudo, vt inde colligatur diuinæ gratiæ potentia, & efficacia, quæ in ipsamet infirmitate hominem perficit, & ex infirmitate fortitudinem elicit. D. Petr. ministrare (inquit) in fide vestra virtutem: Græcè *ἰσχυροῦ* id est virtutum opera sine quibus fides, licet fundamentum sit, non est ad salutem efficax. Psal. 38. Ecce mensurabiles posuisti dies nostros: Græcè *πυλῶδες* id est palmares, seu vnius palmi, scilicet breuissimos: In actis turba hominum Græcè *ὄχλος ὑψηλῶς* id est nominum quod est turba virorum nominatorum seu optimatum. Psal. 138. substantia mea in inferioribus terræ; hebræi habent mirifice plasmatus sum & contextus non secus ac phrygium aliquod opus; sic vani filij hominum in hebræo legitur vanitas; iterum transferunt in assecutum.

1. Cor. 12.

1. Pet. 2.

Psal. 61.

fectum cordis . D. Hieronimus ex hebræo vocē (affectus) vertit *Psal. 72.*
(cogitatio) ab alijs vertitur pictura, græcè ponitur dispositio, &
ex his omnibus potest hic sensus erui, homines iniquos & mū-
di huius nequā sectatores, transire in affectus cordis sui, trasmutari
in suas passiones, seu vt Paul. ait tradi in desideria cordis
sui, & passiones, ignominia, quas cogitatione versant . hæc autē
quæ cogitant, non sunt aliquod verum bonum, sed falsa boni
idea : & ista sunt vanissima figmenta, quæ ipsi, sicut habet vox
græca (*ἡ δαιμον*) intra se disponunt . Apud Ambr. Chanaam, *L. de Noe*
exponitur turbatio, seu comotio, & ita hunc mundum signi- *& Arca c.*
ficat, qui est fons commotionis, & seminarium turbationis . 28.

Ex versionibus, expositionibus, sensibus, & praxi .
Cap. XXVII.

Extò. Versiones variæ quæ extant, non solum ad cogno-
scendum scripturarum sensum vsurpantur, quia vna expli-
cat aliam (quo nomine ab Augustino celebrantur) verum in-
alium finem ijs etiam vtimur, vt si vna versio sententiam per-
fectè non explicet, altera superaddita lucem afferat, & ambæ si
inuicem conciliantur, plurium argumentorum ansam sup-
peditant, vt videre est in nostra vulgata editione quæ Hierony-
mo tribuitur si antiquæ septuaginta lectioni conferatur, nam
cum inter se nonnunquam specie discrepare videantur, ex ijs
tamen collatis perfecta sententia exurgit. exempli gratia Ioel. 2.
nostra versio habet letamini in Domino Deo vestro qui dedit
vobis Doctorem iustitiæ, septuaginta legunt, qui dedit ali-
menta iustitiæ, ex vtriusque collatione habemus Christum
esse nostrum Doctorem, qui iustitiam docet, & Doctrinam eius
esse cibum animæ, quo nutrimur, roboramur, & crescimus .
In Prou. stellio manibus nititur . Alia versio habet aranea,
vtrumque auget sententiam, nam significatur oportere nos es-
se sollicitos sicut stellio, animal ad gradiendum citissimum, &
quemadmodum Aranea, quæ tanto affectu, se ad operandum
applicat, vt ex proprijs visceribus telam contextat . In psal. 2.
vbi nos legimus apprehendite disciplinam] alij vertunt : ado-
rate filium] alij adorete purè] alij osculamini triticum.] Ip-
set Hier. variè vertit, cumque à Ruffino ob hanc varietatem *In Apol.*
argueretur sic respondet . Nisi & prolixum esset, & redoleret *cōtra Ruf.*
gloriosam, iam hinc tibi ostenderem, quid utilitatis habeat *finum.*
magistrorum limina terere, & artem ab artificibus discere, &

Versiones va-
riæ utiles ad
amplificatio-
nem .

In Apol.
cōtra Ruf.
finum .

